

СТАНОВИЩЕ

от проф. д-р Ангелина Петрова, НМА,
за дисертационния труд на Цветанка Почеканска, докторант в НБУ,
на тема **„Игор Стравински и европейския музикален театър между двете световни войни (Приказка за Лиса и Едип цар)“**
за придобиване на образователната и научна степен „доктор“
по направление 8.3. Музикално и танцово изкуство

Заглавието, избрано от дисертантката *„Игор Стравински и европейския музикален театър между двете световни войни (Приказка за Лиса и Едип цар)“* говори, че става дума за изследване, което теоретизира върху проблематиката на музикалния театър извън традиционните класификации, възприети в музиката на XX век: целта е да се очертае по специфичен начин ролята на Стравински и неговите два опуса „Приказка за Лиса“ и „Едип цар“. Приемам, че не само създаването на теоретична теза – за принадлежност на Стравински към определен тип „епичен музикален театър“, но и художествения ѝ опит с практически реализации на негови творби са част от импулсите, свързани с изследването (визирам създаването на спектакъл по „История на войника“ на Стравински).

Дисертационният труд търси широтата на изложението в философско-теоретичен, естетически и музикологичен аспект, като извежда тезата в две основни насоки, : теоретична и аналитична, които се открояват ясно в структурата на труда. Дисертацията обхваща въведение, две части, в които се включват 7 глави със съответни подглави и заключение в обем 250 страници, от които 240 с. основен текст и 5 стр. с приложения. Първата част (по-кратка по обем) е озаглавена: **„Теоретични основи и анализ на предпоставките за възникване на произведенията за музикален театър на Игор Стравински в периода между двете световни войни“** и съдържа три глави, посветени на общотеоретична проблематика (**Първа глава:** Ситуиране на проблематиката. Извеждане на методология и задаване на времеви рамки. Изследване на причините за настъпващите промени в европейския музикален театър; **Втора глава:** Трансформации и отхвърляне на съществуващите модели, които засягат музикално-театралната сфера в периода между

двете световни войни;**Трета глава:** Модерността и влиянието ѝ върху европейския музикален театър), а втората част съдържа основния анализ на творбите, дефинирането на тезата за епичния театър и изводите за музикално-театралните творби на Стравински извън балетния жанр. Съответните заглавия са: **ЧАСТ II. Музикално-театралните произведения на Игор Стравински в периода между двете световни войни, тук се включват:** **Четвърта глава:** *Приказка за Лиса (Байка)* от Игор Стравински и поетиката на монтажа като част от експерименталните търсения на руския авангард от началото на XX век. Прилагане на епическите принципи в *Байка*; **Пета глава:** Еволюция и утвърждаване на епическата форма в опера-ораторията *Едип цар*; **Шеста глава:** Игор Стравински и европейският музикален театър между двете световни войни. Специфика на проявата на епическия тип театралност в произведенията на руския композитор; **Седма глава:** Епическата същност на хибридните музикално-театрални произведения на Игор Стравински – *История на войника, Мавра, Персефона*. Следва кратко заключение и библиография. Последната съдържа 67 заглавия на български и руски език и 35 заглавия на немски, френски, италиански и английски език. Дисертацията е придружена от Приложението, в което са публикувани Скици на маски и реквизити за спектакъла „История на войника“; скици на костюми за спектакъла „История на войника“, както и скици на сценографски решения за същия спектакъл.

Цветанка Почеканска си поставя за цел да постави изследваните творби на Стравински в максимално широк контекст: от Адорно и философските проблеми на музиката на XX век, през интерпретация на концепции за театъра на XX век, например на Шкловски и Бертолд Брехт, до обглеждането на проблематиката в музикологични тези – от Друскин –през К.Далхауз. Като резултат от търсене на максимално широка общотеоретична и естетическа основа се откроява цялата Първа част, в чиито три глави тя изследва паралелността на процесите в музиката и театъра от началото на XX век и формулира своя възглед за епизацията на музикалния театър: *„Процесът на епизация започва да се откроява още в края на предходния период като кумулира с множество промени. Най-кратко, тенденцията има връзка с настъпването на генерални изменения в организацията на живот, породени от различни фактори като е свързана с краха на хуманистичния идеал в изкуството“* (с. 7, автореферат). Присъствието на епичното, обговарянето на редица идеи на естетиката от началото на XX век – от Бодлер, Арто,

Мейрхолд бива интерпретирано през погледа на музикологични и естетико-философски тези като тези на Ортега-и-Гасет, Адорно, Далхаус, а от познатата ни руска литература – е привлечена интерпретацията на Друскин.

Втората част на дисертацията е посветена на детайлен анализ на Приказка за Лиса и на опера-оратория „Едип Цар“. Тук се търси формулата на „теоретичен инструмент“, който да обвърже сродното между тези творби, принадлежащи към различни периоди на Стравински, като се избягват или не се задълбочават целенасочено специфичните различия във видовете идиоми и музикален език – авторката се опитва да ги обедини чрез определени техни драматургически особености. Така се достига до нейната теза, че в изследваните творби на Стравински се откроява „маркер за епически тип театър“ (с. 18, автореферат). В глава седма тя прилага интерпретациите на епичното върху по-късни творби на Стравински: „История на войника“, „Мавра“ и „Персефона“.

В съответствие с казаното, най-конкретни и плътни са изводите на Цветанка Почеканска в **Четвърта глава**. Започвайки от фигурата на Майерхолд и балаганния светоглед, концепция-източник за създаването на „Приказка за Лиса“ на Стравински (С 9, автореферат), тя интерпретира връзката между епическия тип театър, драматургичния принцип на монтажа и дистанцията или иронията като основен компонент в поетиката на Стравински. Според нея: „В *Приказка за Лиса*, Стравински за първи път се обръща към **процесите на епизация в по-широк смисъл и спрямо модерната драматургия и театър**, като ги привнася експериментално в музикало-сценичната си творба: *Същинското въздействие на необичайната фрапираща драматургична структура, се състои в дистанциране на процесите, посредством което идентифицирането на публиката се предотвратява*, ще напише немският музиколог К. Далхаус като констатация за *настъпилата промяна* (Dahlhaus, 1981: 170)“ (с.13, автореферат). Относно принципа на монтажа тя изгражда последователен възглед: „*Използването на различни похвати, сред които централно място ще заема монтажът, могат да засягат всички нива на произведението. Разпокъсването на ролите на вокално- сценична и мимическа е ярък пример за това.*“ (с.14, автореферат).

В глава пета от втората част на дисертацията се разглежда тезата за епическия вид театър като подход на интерпретация в операта-оратория „Едип цар“. Изтъква се различността на структурата на „Едип цар“ спрямо тази на „Приказка за Лиса: „С „*Едип*

цар“ *Стравински отхвърля принципите на музикалната драма и се връща към вокалната линия, към разчленената структура, ансамблите и хорвете с чисто музикална архитектура и изразителност, присъщи и на оперната форма. Същевременно той съчетава структурата на операта с тази на ораторията, в един смесен хибриден жанр, в който се проявяват характерни и за двете форми белези“*. (с.15, автореферат). Съществен елемент от тезата на Цветанка Почеканска отново е интерпретацията на „ефекта на отчуждението“, термин, който взимам от Брехт, но търси интерпретацията му в паралел с Брехтовата теория, но с установяване на по-широки рамки.

Глава Шеста е носител на важни акценти от тезата на дисертантката:, още в началото и тя подчертава: „очевидната трудност и съмнителна възможност да бъде дефиниран характерен белег, към който да бъдат съотнесени музикално- сценичните творби на Стравински извън балетния жанр“ (с.18, автореферат), но от друга страна смята, че: „тези музикално-театрални творби могат да бъдат разгледани в светлината на едно доста по-широко осмисляне на термина „епически театър“. Специално е направена уговорката, че „се отчита загубата на строгата детерминираност в изведения от Брехт термин“ (с. 18, автореферат). В тази глава се формулира идеята за „Маркер за епически театър“ в сравнението на Брехт и Стравински.

В светлината на максимално широко конструираната теза за епическия тип театралност Цветанка Почеканска привлича също и „История на войника“, „Мавра“ и „Персефона“. За „История на войника“ като музикален театър тя твърди: *„Единствено монтажните връзки превръщат компонентите във въздействащ антипод на оперната концепция и въпреки, че няма нито една изпята дума впечатлението за завладяваща музикално-театрална образност, има силно проявление. (с.20, автореферат)*. Идеята за епичната същност на музикалнотеатралните прочити на Стравински се апробира и върху „Мавра“ и „Персефона“, въпреки значителните разлики в самия жанр, състав, начин на писане, и стилистика спрямо „История на войника“. Изводите на авторката се центрират около възгледа, че се: *„доказа, че произведенията за музикален театър на руския композитор Игор Стравински могат да бъдат разглеждани като част от епическия тип театралност и са показателни за извършена промяна в мисленето на автора“* (с.24, автореферат).

Накратко: тезата на авторката за музикалнотеатралните творби на Стравински следва съчетаването на теоретичен и практически фокус, свързан с режисьорската ѝ концепция за Стравински. В този смисъл приносите ѝ се основават на тезата, че произведенията за музикален театър на руския композитор Игор Стравински могат да бъдат разглеждани като част от *епическия тип тетралност* и :“...*че в тях се следват „естетически принципи присъщи за историческия авангард, които руският композитор ... избира и чието разпространение и проява се отбелязва в сферата на европейския музикален театър“*. (с.24, автореферат). Тя се е заела с това изследване с огромното усилие да осъществи обстойно обглеждане на литературата и източниците, разкрила е различните видове „материи“, участващи в музикалнотеатралния модел на Стравински. Работата ѝ заслужава да получи признание, още повече, че у нас не са много авторите, посягащи към Стравински и занимаващи се с неговото музикалнотеатрално наследство.

Приносите ѝ произтичат не само от факта, че Стравински сравнително рядко се представя на сцена у нас и също върху тези въпроси не се теоретизира, но и от въвеждането и цялостната интерпретация на епическото начало на театралното при него, както и от връзката-аналогия с Брехтовия театър. Нейните наблюдения, плътността на анализа, обосновават не само ценната теоретична теза, но и евентуално практическо приложение на дисертационния труд в областта на музикалния театър, както за режисьори, от гледна точка на прилагания инструментариум в подобни творби, така и за актьори.

Разбира се, всяко изследване подлежи на прецизиране и допълване: в този смисъл бих посочила, че е необходима може би по-ясна фиксираност на терминологичния апарат. Например термини като „модернизъм“ имат доста многолико проявление и в музикологичните интерпретации, но и в интерпретациите върху театъра на XX век, както в основни естетико-философски тези на XX век. Струва ми се, че авторката оперира доста свободно с този термин, доколкото в немалко историографски изследвания от края на XX век (например на Херман Данузер, *Die Musik des XX-sten Jahrhunderts*, 1984) се правят разграничаване между „модернизъм“, „авангард“ и др. Това са утвърдени музикологични класификации от края на XX век. Може да се потърси и една по-голяма езикова прецизност или по-точен изаз за някои идеи на авторката, от които иновативният акцент на работата би спечелил. Би могла да се подчертае и в практически аспект връзката с Брехтовия театър

– като се разграничи ясно как тя може да се прилага върху практическата работа с сложната и многосъставна материя на музикалнотеатралните опуси на Стравински.

Заклучение: Дисертационният труд „*Игор Стравински и европейския музикален театър между двете световни войни (Приказа за Лиса и Едип цар)*“ на Цветанка Почеканска изпълнява задачите, свързани с изработването на ръкопис за придобиване на образователната и научна степен „доктор“: осъществено е широко навлизане в литературата за изуствата в XX век и по-конкретно музикално-философската и музикологична литература. Авторката достига до оригинална идея – за епическия театър при Стравински – която предлага оригинален ракурс в изследването на този знаков автор на XX век, импулсирал почти всички многопосочни процеси на бурната му история. Предлагам на уважаемото научно жури на Цветанка Почеканска да бъде присъдена образователната и научна степен „доктор“.

София, 15.04.2021

Проф. д-р Ангелина Петрова